

ÖZET

Hazırlayan : Safa Kırveli
Üniversite : Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi
Anabilim Dalı : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bilim Dalı : Türkoloji
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans
Sayfa Sayısı : 111
Mezuniyet Tarihi : 26/05/2011
Danışman : Prof. Dr. Layli Ükübayeva, Prof. Dr. Orhan Söylemez

CENGİZ AYTMATOV’UN UZUN HİKÂYELERİNDE HÜMANİZM MESELESİNİN EDEBÎ YÖNDEN İNCELENMESİ

Hümanizm 14. yy.da çıkarak başta edebiyat ve sanat olmak üzere birçok alanı etkilemiştir.

Başlarda Batı toplumunun insancıl kaygılarını oluşturan hümanizm, zamanla yüzyıllar boyu tüm

insanlığın kendinden bir şeyler bulduğu bir görüş halini almıştır. Günümüzde artık sanatın her türünde temsilcileri olan hümanizmin Kırgız edebiyatındaki en büyük temsilcisi Cengiz Aytmatovdur.

Cengiz Aytmatov (1928-2008), modern Kırgız edebiyatının en önde gelen isimleri arasında yer alır. Aytmatov, Moskova'daki Maksim Gorki Edebiyat Enstitüsü'ne geçtiği 1956 ile 1958 yılları arasında yazın hayatına başlar. Yazmaya bu yıllarda Pravda gazetesinde başlayan yazar, kısa zamanda üstüne dikkatleri çekmeyi başlar ve 1963 yılında Sovyetler Birliği'nin en büyük ödülü olan Lenin Ödülü'nü, 1978 yılında ise Sosyalist Emek Kahramanı unvanını alır. Eserlerini kendine has üslubuyla yazan Aytmatov, birçok hikâye, uzun hikâye, roman, şiir ve makale yazar.

Eserlerinde hep yenilikçi davranan Aytmatov, Kırgız edebiyatında ilk defa “Kaçak” problemini işlemiştir, eserlerinde ilk defa geleneklere aykırı başkahramanlar yaratmıştır. Fakat buna rağmen

eserlerinde her zaman hümanizmi iğlemiğ, sembolik karakter ve sembolik olaylar aracılığıyla ilk

önce kendi halkına sonra bütün dünyaya mesaj göndermiştir. Günümüzde artık Türk edebiyatında kardeş edebiyatların hümanist bir kaynağı olarak görülen yazarın eserleri, canlılıkları dolayısıyla kendine her zaman okuyucu bulabilmektedir. Yazarın özellikle ilk yazdığı uzun hikâyeleri, onun dünya görüşünün okurun dünyasında nasıl şekillendiğini gösteren bir yol olmuştur. Bu yol insanı sevmekten, ona değer vermekten geçmektedir.

Bu çalışmada yazarın ilk dönem ve son dönem uzun hikâyelerindeki hümanist yaklaşımlar ele alınmakta; kahramanların hümanist davranışlarının ve eserlerin olay örgüsünün edebî analizi yapılmaktadır. Tezin ilk bölümünde hümanizmin tanımı yapılmakta, doğuş süreci ele alınmaktadır. İkinci bölümünde ise yazarın ilk dönem uzun hikâyelerindeki hümanizmin birçok yönden edebî analizi yapılmaktadır. İkinci bölümde ise yazarın son dönem uzun hikâyelerinin hümanist ve felsefî taraflarının edebî analizi yapılmaktadır. Sonuç bölümünde ise yazarın ilk dönem eserlerinin alanlarında ilkleri gerçekleştirdiği, ikinci dönem eserlerinin ise felsefî yanının ağır bastığı görülmüş olup, eserlerini ilk çıkardığında birçok eleştiri alan yazarın, eserlerinin son

dönemine girildiğinde ise artık kendisi için “Türk dünyasının yaşıyan en büyük hümanisti” açıklamasının haklı olarak yer aldığı tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: Cengiz Aytmatov, hümanizm, uzun hikâye, insancılık, toplumcu hümanizm

КЫСКАЧА МАЗМУНУ

Даярдаган	: Сафа Кырвели
Университет	: Кыргыз-Түрк “Манас” университети
Бөлүмү	: Коомдук илимдер институту
Адистиги	: Түркология
Дипломдук иштин мүнөзү	: Магистратура
Барактарынын саны	: 111
Бүткөн жылы	: 26/05/2011
Илимий жетекчиси	: Фил.илим.докт., профессор Лайли Үкүбаева, Проф., докт. Орхан Сөйлөмөз

Чыңгыз Айтматовдун повесттеринде гуманизм маселесинин көркөм

иликтениши

XIV кылымда гуманизм маселеси адабият жана искусство тармактарын өз кучагына камтый баштаган. Гуманизм маселеси эзелтеден эле көркөм сөз өнөрүнүн негизин түзүп келген. Дүйнөлүк жазуучу Айтматов да өз чыгармачылыгында гуманизмдин тусун бийик көтөрүп, эң ыйык гуманисттик идеяларды чагылдырып, элдин, замандын күзгүсү болду.

Айтматов Чыңгыз Төрөкулович кыргыз профессионал адабиятынын эң алдыга чыккан өкүлдөрүнүн бири. Жазуучунун алгачкы чыгармачылык чыйыры 1956-1958 жылдары Максим Горький атындагы адабият институтунда окуп жүргөндө башталган. Албетте, ага чейин бир катар аңгемелерин жазган. “Гезитчи дзюйо”, “Сыпайчы”, “Ак жаан”, “Түнкү сөрөт” ж.б. 1963-жылы “Тоолор жана талаалар баяны” жыйнагы үчүн Айтматов Лениндик сыйлыкка, 1967-жылы “Түлсарат” повести үчүн СССРдин мамлекеттик сыйлыгына жана 1978-жылы Социалисттик Эмгектин Баатыры наамына татыктуу болгон. Жалпы эле табийгаттын тагдыры, согуш жана тынчтык темасы, өлбөс, соолбос махабат, ыймандык бийик сапаттар Чыңгыз агайыбыздын калеми аркылуу дүйнө элдеринин, ар бир окурмандын жүрөгүнө жетти. Кыргыз адабиятында биринчи жолу «маңкурт» түшүнүгүн жаратуу менен бирге «качкын» маселесин көтөрүп чыгып, чыгармаларында биринчи жолу эзелтен келе жаткан феодалдык-патриархалдык эски каада-салтка, үрп-адатка каршы чыккан баш каармандын образын (Жамийла, Сейде) жараткан. Ошону менен бирге гуманисттик идеяларын символикалык каражаттардын

негизинде дүйнөлүк гуманист сүрөткер Ала-Тоодон үнүн мейкиндикке – кыргыз элине, жалпы ааламга жана мезгилге – кийинки-кийинки жылдарга угуза айта алгандыгын тастыктаган.

Диссертациялык иште жазуучунун алгачкы жана акыркы повесттериндеги гуманисттик көз-караштары жана сюжеттик түзүлүшүн адабий анализ жасоо менен ажырагыз байланышта иликтенет. Диссертациянын биринчи бөлүмүндө гуманизм, гуманист түшүнүктөрүнө илимий адабияттарга таянуу менен аныктама берилип, анан анын көркөм адабиятта чагылдырылышы жөнүндө кеп учугу уланат.

Экинчи бөлүмдө жазуучунун алгачкы жылдардагы повесттериндеги гуманизм маселеси ар тараптуу адабий анализге алынат.

Үчүнчү бөлүмдө акыркы мезгилде жарыкка келген повесттериндеги гуманисттик жана философиялык ой жүгүртүүлөрүнө адабий анализ жасалат. Жыйынтык сөздө алгачкы повесттеринин жеткен новатордугу, кийинки чыккан повесттериндеги философиялык жагынын басымдуулук кылгандыгы байкалып, Ч. Айтматовду Түркиядагы адабий чөйрөлөрдүн «Түрк дүйнөсүнүн эң чоң гуманисти» деп айтуусуна негиз берген өзгөчөлүктөр талдоого алынып алдыга чыгарылат.

Ачык сөздөр: Чыңгыз Айтматов, гуманизм, повест, гумандуулук, социалистик

гуманизм

АННОТАЦИЯ

Подготовила	: Сафа Кырвели
Университет	: Кыргызско-Турецкий университет «Манас»
Факультет	: Институт социальных наук
Специализация	: Тюркология
Степень дипломной работы	: Магистратура
Количество страниц	: 111
Дата окончания	: 26/05/2011
Руководитель	: Проф., докт. Лайли Укубаева, Проф., докт. Орхан Сөйлөмөз

Художественное исследование проблемы гуманизма в повестях Чынгыза

Айтматова

Гуманизм с 14 века затронула многих областях, включая литературу и искусство. В начале гуманизма заинтересованных западного общества, к тому времени, на протяжении веков она находит что-то о себе все человечество, сегодня мы имеем представителей любого вида искусства, литературы и крупнейший представитель литературы кыргызского Чынгыза Айтматова.

Чынгыз Айтматов является одним из наиболее известных имен в современной кыргызской литературы. Айтматов начинает свою жизнь в литературе из Максима Горького Литературный институт в Москве между 1956 и 1958 гг. Он начинает работать в газете "Правда" от написания статей, как можно скорее, он привлекает внимание и в 1963 году большой приз в Советском Союзе Ленинскую премию, в 1978 году принимает звание Героя Социалистического Труда.

Работы Айтматова имеет свой собственный уникальный стиль, много историй, повестей, романов и поэзии, статьи писателя. Айтматов всегда ведет себя инновационные в своих работах в Кыргызской литература впервые обработаны проблема "утечки" создали традиции вопреки героев. Тем не менее, работы гуманизма всегда обрабатываются с помощью символических персонажей и событий, символическое сообщение, отправленное во всем мире. Сегодня турецкая литература рассматривается как источник братской литературы, произведения автора гуманист, поэтому читатель всегда сможет

найти свою жизнеспособность. Особенно в первой истории, написанные автором, который показывает его мировоззрение, как она формируется в зрениа читателей. Это путь к любви людей, придавая ему особое значение. В первой части диссертации

обсуждается концепция гуманизма и сам процесс рождения. Вторая часть работы посвящена анализу литературных автора длинные истории гуманизма во многих отношениях.

Вторая часть анализа длинные истории автора о гуманизме и философской стороны.

В заключение работы посвящена философским аспектам его работы. Важно отметить что, многие произведения писателя не были опубликованы раннее из-за критики и цензуры, но с начало публикаций его работ он был признан как «самый влиятельный и известный писатель в тюркоязычной культуре».

Ключевые слова: Чингиз Айтматов, гуманизм, повест, социалистического гуманизма

ABSTRACT

Prepared by : Safa Kırveli
University : Kyrgyz-Turkish "Manas" University
Faculty : Institute of Social Sciences
Specialization : Turkology
Degree thesis : MSc
Number of pages : 111
End Date : 26/05/2011
Supervisor : Prof. Dr. Layli Ukubaeva, Prof. Dr. Orhan Söylemez

Literary Analysis of Humanism in the Narratives of Chingiz Aitmatov

Humanism from 14 century has affected many areas including literature and art. In the beginning humanism concerned a Western Society, by the time for centuries it finds something of himself all of humanity, Today we have the representatives of any kind of art, literature and the largest representative of the Kyrgyz literature is Chingiz Aitmatov.

Chingiz Aitmatov is among the most prominent names in modern Kyrgyz Literature. Aitmatov begins his life in Literature from Maxim Gorky Literature Institute in Moscow between 1956 and 1958. He starts to work in the newspaper Pravda by writing articles, as soon as possible he attracts attention and in 1963 the biggest prize in the Soviet Union the Lenin Prize, in 1978 takes the title of Hero of Socialist Labor. Works by Aitmatov has its own unique style, many stories, long stories, novels and poetry, article writer. Aitmatov always behaves innovative in his works in Kyrgyz Literature for the first time has processed the problem "leak" created traditions contrary to the protagonists. Nevertheless the works of humanism is always processed through symbolic characters and events, symbolic message sent all over the world. Today

Turkish Literature is no longer seen as a source of brotherly literature, works of the author are humanist that's why the reader is always able to find its vitality. Especially in the first stories written by the author that shows his world view how it shaped in readers view. This is the way to love people, giving it a value pass. In this study, the author's first term and last term humanist approaches are discussed, long stories, heroes of the behavior of humanistic and literary analysis of the works carried out the plot. In the first part of the thesis is defined humanism, the birth process is discussed. The second part of the work is dedicated to author's literary analysis of the long stories of humanism in many ways.

The second part of the analysis of author's long stories is about the humanism and philosophical sides. In the conclusion, the works of the author analyzed, second part is dedicated to the philosophical aspects of his works. Thus, many works of the writer were not published due to the criticism and censorship, but as the works started to publish "the Turkic community living in the greatest humanist" was admitted and recognized.

Key Words: Chinghiz Aitmatov, humanism, narrative, socialist humanism